

Instrumenty starożytnej Grecji

- [Instrumenty starożytnej Grecji](#)

Instrumenty starożytnej Grecji

Ważne daty

VIII w. p.n.e – powstają eposy Homera

VII w. p.n.e. – Safona z wyspy Lesbos tworzy lirykę

VI w. p.n.e. – badanie stosunków liczbowych między interwałami przez szkołę pitagorejską

V-IV w. p.n.e – okres klasyczny; tworzą tragedie Ajschylos, Sofokles, Eurypides, Arystofanes

ok. 427-347 p.n.e. – lata życia Platona

384-322 p.n.e. – lata życia Arystotelesa

Źródło: online-skills, cc0.

I. Muzyka w ujęciu historycznym – periodyzacja, język, właściwości i charakterystyka.

1. Muzyka w prehistorii. Uczeń:

1) wymienia i omawia hipotezy dotyczące powstania muzyki;

2) opisuje instrumenty prehistoryczne.

2. Starożytność (Egipt, Grecja, Rzym i in.). Uczeń:

3) wymienia i klasyfikuje starożytne instrumenty muzyczne (np. harfa, lira, kithara, aulos, fletnia Pana, sistrum, organy hydrauliczne, tuba, róg, trąbka i in.).

Nauczysz się

przedstawiać informacje dotyczące charakterystyki najpopularniejszych instrumentów starożytnej Grecji;

przedstawiać źródła ikonograficzne przedstawiające muzykowanie na instrumentach w czasach starożytnych;

przedstawiać informacje dotyczące badań nad akustyką w szkole pitagorejskiej;

przedstawiać najważniejsze mity związane z muzyką.

Wprowadzenie

Grecy przypisywali muzyce niemalże cechy magiczne. Uważali, że wpływa na porządek wszechświata. Zła muzyka, czyli taka, która łamie ustalone zasady, może doprowadzić do katastrof. Zadaniem dobrej muzyki było podtrzymywanie harmonii kosmosu. Arystoteles uważał, że muzyka wpływa także na psychikę człowieka, jego

wychowanie oraz moralność. Przeżywanie muzyki mogło doprowadzić do oczyszczenia duchowego, zwanego [katharsis](#). Jednak samej gry na instrumencie Arystoteles nie cenił zbyt wysoko, ponieważ służyła jego zdaniem tylko przyjemności.

Nie dziwi więc, że muzyka miała ścisły związek z mitologią grecką. Szczególne miejsce zajmowała zwłaszcza w kultach dwóch bogów: Apolla i Dionizosa. Apollo był symbolem muzyki doskonałej, skomponowanej według zasad, perfekcyjnej w każdym detalu. Dionizos natomiast reprezentował przeciwny biegun, czyli muzykę przepełnioną zmysłowością. Obu bogom przypisywano także charakterystyczne instrumenty. Apollo przedstawiany był z instrumentami strunowymi: lirą bądź kitarą, natomiast z kultem Dionizosa związany był instrument dęty o nazwie aulos. Przyjrzyjmy się bliżej tym instrumentom.

Lira

Dwóch muzyków grających (od lewej) na aulosie i lirze, online-skills, CC BY 3.0

Lira składała się ze skorupy żółwia z kozimi rogami i jarzmem, mogła mieć różną liczbę strun. Początkowo prawdopodobnie posiadała ich 4, w późniejszym okresie 7. Na lirze grano w pozycji siedzącej lub stojącej. Wykorzystywano ją często przy wykonywaniu poezji. Nie dziwią więc spotykane po dziś pojęcia, pochodzące od nazwy instrumentu, jak liryka czy liryzm.

Kitara

Kitara także związana była z kultem Apolla. Jej poprzedniczką była forminga, która była instrumentem o mniejszych rozmiarach. Homer prawdopodobnie w swoich eposach stosuje terminy *kitara* i *forminga* zamiennie. Z wyglądu gitara przypominała lirę, lecz była od niej masywniejsza. Pudło rezonansowe było zbudowane z drewna, a jego podstawa mogła być prostokątna. Mówiło się wtedy o instrumencie koncertowym. Natomiast podstawa zaokrąglona była spotykana w instrumentach domowych. Ze względu na większe rozmiary od liry najczęściej grano na gitarze w pozycji stojącej. Do instrumentu przymocowany był także pas, który umożliwiał utrzymanie go przy lewym ramieniu. Do gry używano obu rąk. Oprócz szarpania strun, muzyk mógł używać prawą ręką plektronu, który był przymocowany do podstawy

instrumentu za pomocą sznurka. Lewa ręka służyła najprawdopodobniej do tłumienia strun. Na malowidłach wazowych z okresu klasycznego gitara posiada zazwyczaj 7 strun, lecz zdarzały się także przedstawienia instrumentów 12-strunowych.

Kobieta grająca na gitarze, www.skrzypaczka.pl, CC BY 3.0

Aulos

Aulos, w odróżnieniu od liry i gitary, był instrumentem dętym. Składał się z dwóch piszczałek z otworami bocznymi oraz podwójnego stroika. Na obu piszczałkach grano jednocześnie. Grający miał założoną opaskę wokół ust, która miała z jednej strony zwiększyć siłę zadęcia, a z drugiej zapobiec wydymaniu się policzków. Dźwięk aulosu opisywany był jako ostry, piskliwy. Instrument był niewskazany dla kobiet, ponieważ kojarzył się z rozwiązłością.

Aulos i gitara

Aulos, wikimedia.org, domena publiczna

1. Gitara - instrument muzyczny używany przez starożytnych Greków. Stanowiła odmianę liry.

Gitara grecka, fragment attyckiego malowidła wazowego, V w. p.n.e., encyklopedia.pl, domena publiczna

Syringa

Fletnia Pana, znana także pod nazwą syringa lub syrinx, była instrumentem pasterskim. Jej nazwa pochodziła od bożka Pana. Fletnia Pana składała się z szeregu piszczałek, najczęściej 5 lub 7, ułożonych według różnej długości i wysokości dźwięku.

Bożek Pan uczący młodego pasterza gry na syrindze, farm8.staticflickr.com, CC BY 3.0

Pozostałe instrumenty

Harfa była typowym instrumentem przeznaczonym dla kobiet. Miała kształt łuku i ok. 16-20 strun. Istniały jej dwie odmiany. Pierwsza to harfa o płaskiej podstawie będącej pudłem rezonansowym. Drugi rodzaj harfy to tzw. harfa trójramienna o trójkątnym kształcie ramion.

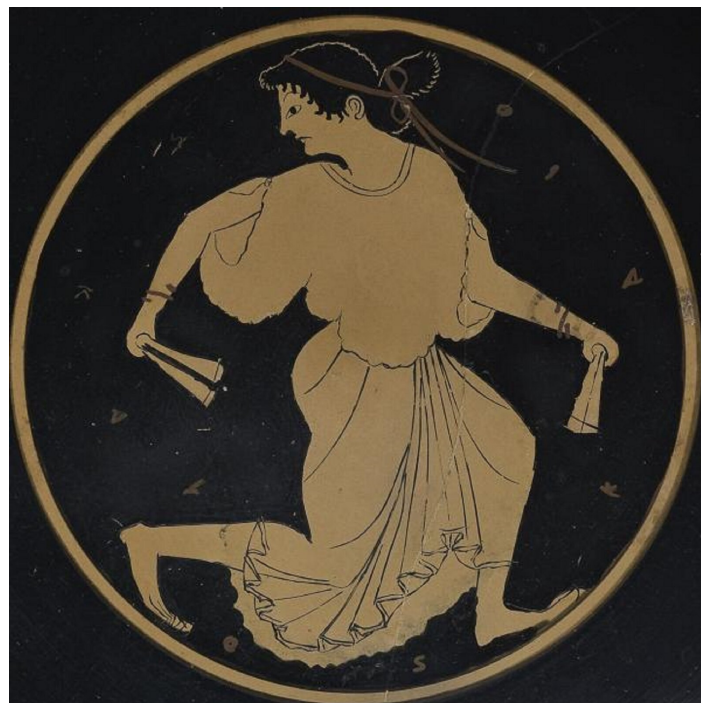
Kobieta grająca na harfie o płaskiej podstawie, 3.bp.blogspot.com, CC_NBSP_BY 3.0

Pewną ciekawostką jest instrument, który nazywa się [hydraulis](#), czyli organy wodne. Za jego wynalazcę uznaje się Ktesibiosa z Aleksandrii żyjącego w III w. p.n.e. Organy wodne to instrument z klawiaturą oraz piszczałkami, w którym ciśnienie wypychanego powietrza było regulowane za pomocą zbiornika z wodą.

W starożytnej Grecji używane były jeszcze instrumenty perkusyjne, jak chociażby bęben ramowy (tympanon), talerze perkusyjne (kymbala), kołatki (krotala).

Kymbala (talerze perkusyjne), amazonaws.com, CC BY 3.0

Tańcząca kobieta z krotalami w rękach, antiquity.mtholyoke.edu, CC BY 3.0

Wspomnieć należy jeszcze o jednym instrumencie, który odegrał istotną rolę w badaniach nad akustyką. Mowa o [monochordzie](#), instrumencie składającym się tylko z jednej struny, na którym według przekazów sam Pitagoras dokonywał badań nad podziałem struny w stosunku do wysokości dźwięku. Co prawda nie wiadomo, czy rzeczywiście sam wielki grecki matematyk przeprowadzał te eksperymenty, jednak z całą pewnością należy je przypisać szkole pitagorejskiej. Odkryto, że skracając strunę o połowę, czyli w stosunku 1:2, otrzymuje się dźwięk brzmiący o oktawę wyżej. Analogicznie, jeżeli podzieli się strunę w stosunku 2:3, otrzyma się dźwięk brzmiący o kwintę wyżej, natomiast ten o kwartę wyżej dzieląc strunę w proporcji 3:4.

Muzyka instrumentalna w życiu starożytnych Greków

Z muzyką instrumentalną można było zetknąć się w starożytnej Grecji przy najróżniejszych okazjach. Trzeba podkreślić, że Grecy samą muzykę rozumieli inaczej, niż to czynimy dzisiaj. Stanowiła jedność z poezją i ruchem. Muzyka instrumentalna była nieodłączną częścią wygłaszania i śpiewania eposów czy poezji. Do tego celu najlepiej nadawały się instrumenty strunowe jak forminga, lira czy kitarra. Podczas przedstawień dramatycznych prawdopodobnie używano aulosów, które przewodziły tańczącym chórom.

Jak bardzo popularna była muzyka wśród Greków świadczy chociażby fakt, że jedną z dyscyplin igrzysk pytyjskich w Delfach była gra na instrumencie wraz ze śpiewem. Najpierw konkurowano jedynie na kitarze, później dołączono do tego aulos. Muzycy wykonywali podczas igrzysk [nomosy](#).

Muzyka instrumentalna także towarzyszyła Grekom podczas różnych uroczystości – od świąt, po biesiady, czego przykładem może być [skolion](#). Akompaniowano sobie przy pomocy liry, którą przekazywano między poszczególnymi gośćmi.

Ważnym aspektem w życiu każdego Greka była mitologia. Niektóre mity opowiadały o powstaniu instrumentów, inne z kolei były ważnym elementem opowieści.

Animacja pt. *Muzyka w mitologii greckiej*

Zasób interaktywny dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D9ODrosGa>

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

Inspiracje instrumentami starożytnej Grecji

W muzyce późniejszych epok, zwłaszcza baroku, często sięgano po mity greckie. Jednym z najchętniej wybieranych był ten o Orfeuszu, znakomitym kitarzyście, który zszedł do Hadesu, aby ratować swoją ukochaną Eurydykę. Posłuchajmy fragmentu z opery Claudio Monteverdiego *Orfeusz*.

Trwa wczytywanie danych. .

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

C. Monteverdi, „Tu se’ morta” z opery „Orfeusz” (fragment), AMFN, CC BY 3.0

Utwór: C. Monteverdi, Tu se’ morta z opery Orfeusz. Tu se’ morta jest arią z opery Orfeusz. Na nagraniu kompozycja wykonana jest przez barytona z towarzyszeniem organów. Dzieło posiada wolne tempo i wokalnoinstrumentalną fakturę homofoniczną. Cechuje się smutnym, tragicznym charakterem.

Kompozytorzy także inspirowali się instrumentarium greckim. Do brzmienia fletni Pana nawiązał Karol Szymanowski w *Mitach op. 30 na fortepian i skrzypce* oraz Claude Debussy w utworze o tytule *Syrinx*. Posłuchajmy fragmentów tych dwóch kompozycji.

Trwa wczytywanie danych. .

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

K. Szymanowski, „Mity op. 30 cz. III” (fragment), AMFN, CC BY 3.0

Utwór: K. Szymanowski, Mity op. 30 cz. III. Mity op. 30 jest dziełem cyklicznym przeznaczonym na skrzypce i fortepian. Składa się z trzech części: Źródło Aretuzy,

Narczyz, Driady i Pan. Nagranie przedstawia trzecią z nich. Kompozycja posiada umiarkowane tempo (Poco animato) i instrumentalną fakturę homofoniczną. Cechuje się spokojnym, tajemniczym charakterem.

Trwa wczytywanie danych. .

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

C. Debussy, „Syrinx” (fragment), AMFN, CC BY 3.0

Utwór: C. Debussy, Syrinx. Syrinx jest utworem przeznaczonym na flet. Posiada umiarkowane tempo (Très modéré) i instrumentalną fakturę homofoniczną. Cechuje się tajemniczym, impresjonistycznym charakterem.

Zadania

Ćwiczenie 1

Zaznacz zdanie prawdziwe.

- Z kultem boga wina Dionizosem związana była forminga.
- Podczas igrzysk w starożytnej Grecji oprócz dyscyplin sportowych organizowano także zawody dla muzyków.

Ćwiczenie 2

Rozwiąż krzyżówkę. Czy znasz definicję otrzymanego hasła?

1. Hydraulis to inaczej organy
2. Przyrząd służący do gry na kitarze.
3. Mityczny bóg, którego uznaje się za wynalazcę liry.
4. Pieśń biesiadna.
5. Para piszczałek o podwójnym stroiku.

1											
2											
3											
4											
5											

Ćwiczenie 3

Któremu myślicielowi greckiemu przypisuje się przeprowadzenie pierwszych badań akustycznych za pomocą monochordu?

- Pitagorasowi
- Arystotelesowi
- Platonowi
- Sokratesowi

Ćwiczenie 4

Wybierz odpowiedzi związane z rolą jaką odgrywała muzyka w życiu starożytnych Greków.

- Każdy wolny obywatel powinien uczyć się muzyki.
- Muzyka była nieodłączną częścią przedstawień teatralnych oraz biesiad.
- Najpopularniejsze wśród Greków były instrumenty perkusyjne.
- Muzyka miała kształtować moralność.

Ćwiczenie 5

Ile strun posiadała gitara w klasycznym okresie?

- 3
- 7
- 12

Ćwiczenie 6

Atrybutem których postaci mitologicznych była lira lub gitara?

- Apollo
- Dionizos
- Orfeusz
- Zeus

Ćwiczenie 7

Jaki instrument widnieje na poniższym obrazku?

- Aulos
- Sistrum
- Fletnia Pana
- Forminga

Ćwiczenie 8

Wybierz instrumenty perkusyjne używane w starożytnej Grecji.

- krotala
- monochord
- organy wodne
- tympanon

Słownik pojęć

Hydraulis

inaczej organy wodne; model instrumentu piszczałkowego z klawiaturą, który był prekursorem organów średniowiecznych; ciśnienie wypychanego powietrza było regulowane za pomocą zbiornika z wodą.

Katharsis

pojęcie wiążące się z wierzeniami orfickimi, wprowadzone przez pitagorejczyków do teoretycznych rozważań nad muzyką, mającą wg nich zdolność „oczyszczania duszy”.

Monochord

instrument składał się z jednej struny, stąd jego nazwa: mono – jedna, chordé – struna; był także przyrządem do badań teoretycznych i akustycznych, służącym do mierzenia proporcji podziału struny w stosunku do wysokości dźwięku.

Nomos

z greckiego oznacza tyle co konwencja, prawo; to model melodyczny oraz najważniejszy schemat kompozycyjny w muzyce starożytnej Grecji; składał się z wielu części o poważnym charakterze.

Skolion

w starożytnej Grecji: piosenka biesiadna o różnorodnej treści; też: utwór literacki wzorowany na takiej piosence; wykonywana najczęściej przy akompaniamencie liry,

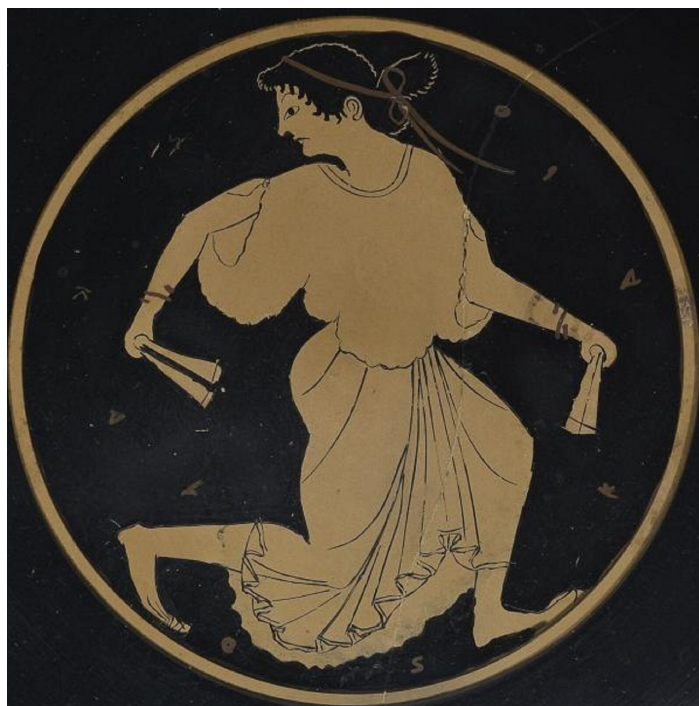
Źródło:

encyklopedia.pwn.pl

Galeria dzieł sztuki

Bożek Pan uczący młodego pasterza gry na syrindze, farm8.staticflickr.com, CC BY 3.0

Tańcząca kobieta z krotalami w rękach, antiquity.mtholyoke.edu, CC BY 3.0

Przedstawienie grającego Orfeusza na lirze, online-skills. CC BY 3.0

Biblioteka muzyczna

Trwa wczytywanie danych. .

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](http://epodreczniki.pl)

C. Monteverdi, „Tu se' morta” z opery „Orfeusz” (fragment), AMFN, CC BY 3.0

Utwór: C. Monteverdi, Tu se' morta z opery Orfeusz. Tu se' morta jest arią z opery Orfeusz. Na nagraniu kompozycja wykonana jest przez barytona z towarzyszeniem organów. Dzieło posiada wolne tempo i wokarno-instrumentalną fakturę homofoniczną. Cechuje się smutnym, tragicznym charakterem.

Trwa wczytywanie danych. .

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

K. Szymanowski, „Mity op. 30 cz. III” (fragment), AMFN, CC BY 3.0

Utwór: K. Szymanowski, Mity op. 30 cz. III. Mity op. 30 jest dziełem cyklicznym przeznaczonym na skrzypce i fortepian. Składa się z trzech części: Źródło Aretuzy, Narcyz, Driady i Pan. Nagranie przedstawia trzecią z nich. Kompozycja posiada umiarkowane tempo (Poco animato) i instrumentalną fakturę homofoniczną. Cechuje się spokojnym, tajemniczym charakterem.

Trwa wczytywanie danych. .

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

C. Debussy, „Syrinx” (fragment), AMFN, CC BY 3.0

Utwór: C. Debussy, Syrinx. Syrinx jest utworem przeznaczonym na flet. Posiada umiarkowane tempo (Très modéré) i instrumentalną fakturę homofoniczną. Cechuje się tajemniczym, impresjonistycznym charakterem.

Dwóch muzyków grających (od lewej) na aulosie i lirze, online-skills, CC BY 3.0

Kobieta grająca na gitarze, www.skrzypaczka.pl, CC BY 3.0

Kobieta grająca na harfie o płaskiej podstawie, 3.bp.blogspot.com, CC_NBSP_BY 3.0

